

Uždaros gyvenvietės kaip teritorinės segregacijos veiksnys

GINTARĖ POCIŪTĖ-SEREIKIENĖ, DOVILĖ KRUPICKAITĖ

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius
El. paštas: gintarei.pociutei@gmail.com; dovile.krupickaite@gf.vu.lt

Lietuva intensyviai patiria postsocialistines transformacijas, kurios reiškiasi performuojant miesto teritorinę, taip pat socioekonominę ar demografinę struktūrą. Vienas iš sąlyginai naujų šios transformacijos fenomenų – uždarų gyvenviečių plitimas miestuose bei jų regionuose. Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kokį poveikį teritorinei segregacijai turi uždarų gyvenviečių plitimas. Pirmiausia straipsnyje skaitytojai supažindinami su uždaromis gyvenvietėmis Lietuvoje: atsiradimo priežastimis, gyvenviečių tipais, pirmuoju Lietuvoje įkurtu uždaru Bendorėlių kvartalu. Toliau pristatoma išsami užsienio autorių darbuose nurodytų galimų poveikių tiek uždarų kvartalų gyventojams, tiek „visuomenei už tvoros“ analizė. Nustatyti galimi poveikio variantai nurodomi pačių straipsnio autorių sudarytoje matricoje ir aptariami šio poveikio įtakos teritorinei segregacijai ypatumai Lietuvos kontekste.

Raktažodžiai: uždaros gyvenvietės, teritorinė segregacija, miestų regionai, postsocialistinis miestas, postsocialistinės transformacijos

ĮVADAS

Šiuolaikinių uždarų gyvenviečių¹, kurių sparčiai daugėja Centrinės ir Rytų Europos didžiųjų miestų regionuose (Lentz 2006; Schmigiel 2009; Hirt 2012), kūrimąsi galime laikyti viena iš postsocialistinio periodo – socialistinės teritorinio planavimo sistemos ardymo ir vakarietiško idėjų bei projektų perėmimo – apraiškų. Postsocialistinis miestas nebėra kompaktiškas ir socialiai homogeniškas. Rinkos ekonomika lėmė erdvių transformacijas pačiame mieste ir ėmė skatinti miesto sklaidą į priemiesčius (Nuissl, Rink 2005; Leetmaa et al. 2009; Ubarevičienė ir kt. 2010–2011; Cirtautas 2013; Savickaitė ir kt. 2013). Vis aiškiau stebima socialinė segregacija ir poliarizacija visų pirma dėl to, kad pasiturintys miesto gyventojai palieka sovietmečiu statytus daugiabučių mikrorajonus miestuose ir išvyksta gyventi į priemiesčius, miesto centrą, senamiestį, naujai statomus daugiabučius ar jų kvartalus mieste. Prie socialinės segregacijos augimo ir gyvenamosios erdvės poliarizavimo postsocialistiniuose miestuose taip pat prisideda būsto projektų vystytojai, siūlydami išskirtinį ir

¹ Užsienio spaudoje tokio tipo gyvenamieji kvartalai įvardijami *gated communities* (GC) (Blankley, Snyder 1997; Low 2004; Hirt 2012; Kovács, Hegedüs 2014 ir kt.) ar *gated and guarded neighbourhoods* (GGN) (Schmigiel 2009) terminais. Lietuvišku *gated communities* atitikmeniu nutarta laikyti terminą *uždara gyvenvietė*. Galbūt jis nėra visiškai tikslus angliško termino atitikmuo, tačiau mokslinėje (ypač geografų) visuomenėje šis terminas vartotinas.

patogų gyvenimą naujo tipo uždaruose „vakarietiškuose“ kvartaluose užmiestyje, dažniausiai skirtuose aukštesnes pajamas turintiems gyventojams (Pociūtė, Krupickaitė 2007; Pow 2009; Smith, Timar 2010; Gentile et al. 2012; Krupickaitė ir kt. 2014).

Pastaroji teritorinės segregacijos – socialinių ar etninių grupių savos saugios erdvės išskyrimo aiškia riba – tendencija ryški visose postsocialistinėse CRE šalyse, kurių priemiesčiuose kuriasi neretai prabangūs, uždari ir akylai saugomi vaizdo kamerų ar / ir apsaugos darbuotojo kvartalai, skirti aukštesnio ir vidutinio ar aukšto socialinio statuso gyventojams (Lentz, Linder 2003; Schmigiel 2009; Kovács, Hegedüs 2014). Uždarų gyvenviečių atsiradimas vertinamas (Le Goix, Webster 2008) kaip miesto patologijos simptomas, išryškinantis socialinės atskirties problemą ir bendruomeniškumo nykimą. Teigiama (Hirt, Petrovič 2011), kad uždarų gyvenviečių atsiradimą ir plitimą skatina auganti socialinė stratifikacija, nusikaltamumo baimė, didėjantis nepasitikėjimas visuomene bei viešojo sektoriaus nesugebėjimas tinkamai valdyti šiuos sąlyginai jaunus procesus. Uždarų gyvenviečių atsiradimas iš dalies siejamas ir su valstybės silpnumu, pasireiškiančiu tuo, kad valstybė neužtikrina visuotinės gerovės šalyje, kokybiškų viešųjų paslaugų, bendrų griežtų teritorinio planavimo taisyklių (Raposo 2003; Hirt, Petrovič 2010). Zoltanas Cséfalvay ir Chrisas Websteris (2012) teigia, kad uždarų gyvenviečių fenomenas ir jo atsiradimas turėtų būti traktuojamas kaip socialinė poliarizacija – didėjantis atotrūkis tarp nepasiturinčiųjų ir turtingųjų išreiškiamas fiziniais barjeriais. Uždaros gyvenvietės bendriausia prasme gali būti suvokiamos kaip eksklavai ar enklavai – tarsi „privilegiuotųjų salos“ visuomenėje (Glasze, Alkhayyal 2002; Stoyanov, Frantz 2006). Jų atsiradimą lemia rinkos poreikiai bei politiniai sprendimai (Glasze, Alkhayyal 2002; Cséfalvay 2009). Nurodoma, kad tai savotiški „teritoriniai klubai“ (angl. *territorial clubs*, Webster 2002), kurių teikiamomis gėrybėmis gali naudotis tik to „klubo“ gyventojai.

Apibrėžiant šio straipsnio tyrimo objektą, svarbu nurodyti, kad uždara gyvenvietė mes laikome tik tokią gyvenvietę, kuri atitinka du pagrindinius kriterijus: 1) tai individualių namų grupė, kuriai priklausanči bendra teritorija aptverta tvora ir / ar kitokiais būdais apribotas patekimas į teritoriją; 2) teritorija nuolat saugoma / stebima vaizdo kameromis ir / arba apsaugos darbuotojo. Uždaros gyvenvietės funkcionavimui taip pat svarbu, kad tokio tipo gyvenvietės yra valdomos privačiai, o gyventojai dažniausiai saistomi sutartimis ir įsipareigojimais. Šio tipo kvartalų uždaramą ir atsiribojimą nuo visuomenės lemia ir tai, kad teritorijoje esantys įrenginiai, paslaugos yra faktiškai prieinami tik kvartalo gyventojams.

Uždarų gyvenviečių fenomeną Lietuvoje įvairiais aspektais šio straipsnio autorės analizuoja jau nuo 2007 m. (Pociūtė, Krupickaitė 2007). Pirmaisiais darbais buvo siekiama išaiškinti bendruosius uždarų Lietuvos gyvenviečių bruožus, jų išskirtinumą iš kitų gyvenamųjų kvartalų (Pociūtė, Krupickaitė 2007; Krupickaitė, Pociūtė 2009). Antruoju tyrimo etapu 2010 m. važinėjant po Vilniaus regioną buvo registruojamos ir morfologiškai aprašomos šio tipo gyvenvietės, o remiantis gauta informacija atlikta duomenų analizė (Krupickaitė ir kt. 2010–2011). Siekiant išsiaiškinti motyvus, skatinančius uždarų gyvenviečių kūrimąsi, buvo atlikti nuoseklūs interviu su šių kvartalų projektų vystytojais bei valdžios institucijų atstovais. Gilesniam atvejo tyrimui pasirinktas Neries kilpų uždaras individualių namų kvartalas, kuriame atlikti interviu su vietos gyventojais ir išsiaiškintos kėlimosi į aptvertas ir saugomas gyvenvietes priežastys (Krupickaitė ir kt. 2014). Kitas nuoseklus tyrimo etapas – šių teritorijų kaip išskirtinių savo uždaramu poveikio aplinkai ir patiems gyventojams analizė. Straipsnio tikslas – atskleisti uždarų gyvenviečių įtaką teritorinei gyventojų segregacijai. Tikslui pasiekti iškelti tyrimo klausimai: ar gyventojų teritorinei segregacijai turi įtakos uždarų gyvenviečių atsiradimas? Kokį poveikį jos daro patiems gyventojams, įsikūrusiems uždarame kvartale bei

tiems, kurie lieka „už tvoros“? Ar Lietuvoje atsirandančios uždaros gyvenvietės turi įtakos segregacijos didėjimui mieste ir jo regione?

Tiriant uždarų gyvenviečių fenomeną visų pirma buvo atlikta išsami literatūros analizė, apibendrinanti užsienio autorių nustatytą galimą uždarų gyvenviečių poveikį. Taip pat buvo naudojamos anksčiau straipsnio autorių surinktais (iš dalies nepublikuotais) tyrimui aktualiais duomenimis, iš jų ir informacija spaudoje bei internetinėje erdvėje, uždarų gyvenviečių reklamų medžiaga, kartografiniais šaltiniais. Be to, pasinaudota 2015 m. rudenį bei žiemą Lietuvos socialinių tyrimų centro (LSTC) darbuotojų atlikta didžiųjų miestų priemiesčiuose esančių seniūnijų seniūnų apklausa, kurioje šiek tiek dėmesio buvo skirta ir uždarų gyvenviečių fenomeno plitimui bei jų poveikiui aplinkinėms teritorijoms².

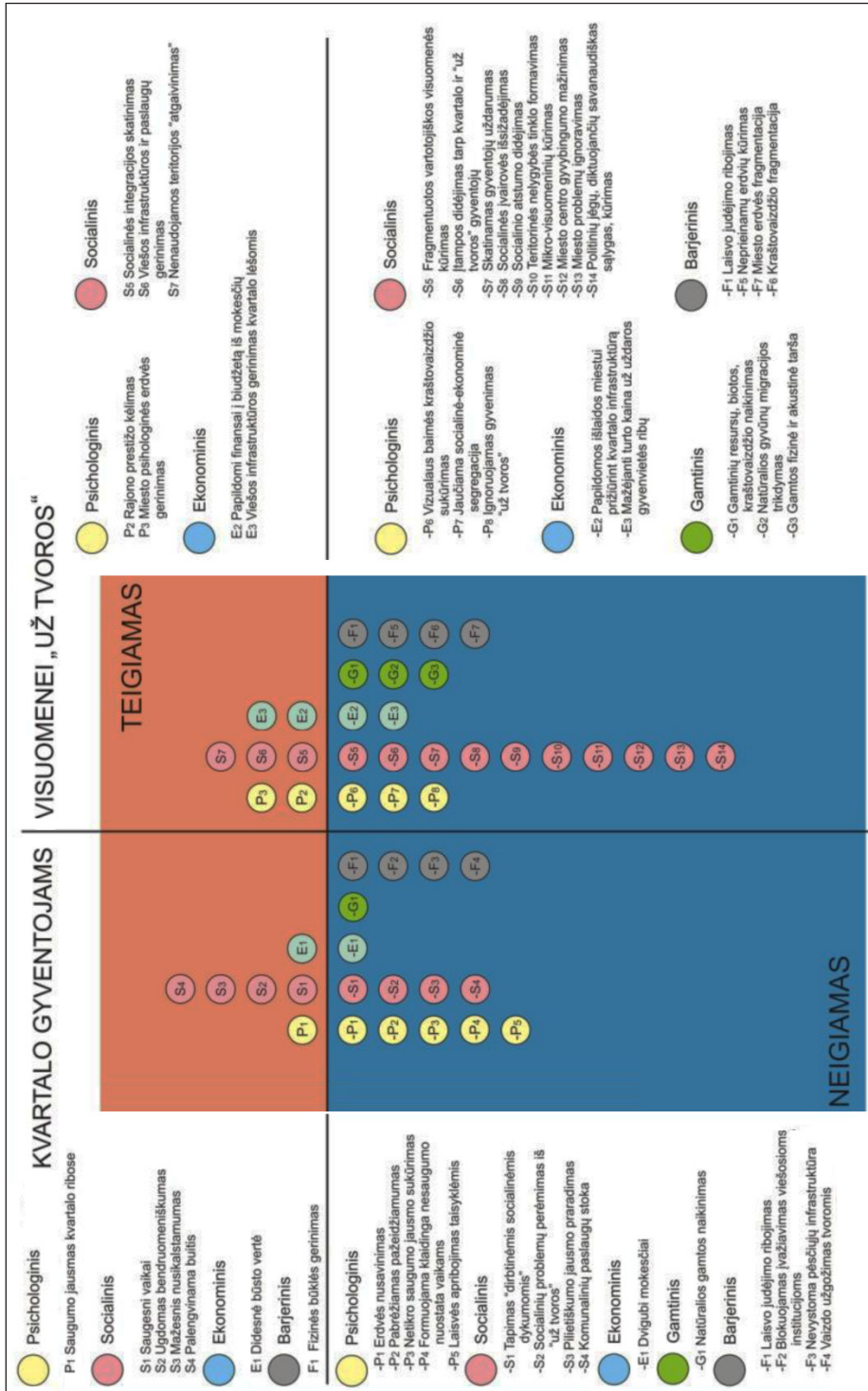
KOKĮ POVEIKĮ UŽDAROS GYVENVIETĖS DARO PATIEMS KVARTALO IR APLINKINIŲ TERITORIJŲ GYVENTOJAMS?

Uždarų gyvenviečių kūrimasis glaudžiai susijęs su socioekonominė šalies situacija, nusistovėjusiomis planavimo tradicijomis, saugumo lygiu bei kitais šalies bendrąją būklę nusakančiais elementais. Šio fenomeno plitimas traktuojamas nevienareikšmiškai: teigiama, kad tokio tipo kvartalų atsiradimas išsprendžia konfliktus, bet iš kitos pusės – kartu ir generuoja naujas konflikto formas (Webster, Glasze 2006). Uždarų gyvenviečių gausėjimo laikymas teigiamomis ar neigiamomis tendencijomis dažnai priklauso nuo to, kurioje vartų pusėje stovi (Hirt, Petrovič 2010). Nors vyraujanti bendra nuomonė apie uždarų gyvenviečių daromą poveikį yra negatyvi ir mokslinėje literatūroje siejama su gyventojų socialine bei ekonomine segregacija (Blakely, Snyder 1997; Caldeira 2000; Low 2004; Le Goix 2005; Manzi, Smith-Bowers 2005; Le Goix, Webster 2008; Schmigel 2009; Hirt, Petrovič 2010; Cséfalvay, Webster 2012 ir kt.), visgi yra autorių (Bible, Hsieh 2001), kurie, apibendrinę tyrimų rezultatus, nurodo, kad teigiamos šių gyvenviečių savybės persveria neigiamas.

Analizuojant uždarų gyvenviečių poveikį, kuris pastebėtas skirtingose pasaulio šalyse, buvo sudaryta galimų poveikio variantų matrica, tačiau, svarbu pabrėžti, kad konkrečios gyvenvietės atveju nebūtinai būdingi visi šie punktai. Atliekant poveikio analizę, svarbiausios buvo dvi dedamosios: 1) teigiamas / neigiamas poveikio aspektas ir 2) poveikis uždarų gyvenviečių gyventojams ir gyventojams „už tvoros“. Išsiskiria kelios galimo poveikio veiksmų grupės: psichologiniai, socialiniai, ekonominiai, gamtiniai ir barjeriniai (pav.).

Ankstesnių tyrimų analizė parodė, kad psichologiniu aspektu uždaros gyvenvietės turi didžiausią *neigiamą* poveikį patiems šių kvartalų gyventojams. Visų pirma jie per daug savinasi gyvenamąją erdvę: atsiriboja nuo supančio pasaulio, deklaruoja savanaudiškumą ir akcentuoja, kad „tai mano nuosavybė“, „mano erdvė“, „esu apsuptas savo erdvės“, „aš žinau, kas mano“ (Hirt, Petrovič 2010). Taip pat uždaros gyvenvietės savo egzistavimu pabrėžia gyventojų pažeidžiamumą, užuot akcentavusios saugumą (Low 2004). Gyventojams išauga nesaugumo jausmas ir pažeidžiamumo suvokimas išėjus „už tvoros“ (Blakely, Snyder 1997; Blandy, Parsons 2003; Gadecki, Smigiel 2009). Uždaros gyvenvietės kuria netikrą saugumo jausmą (Blakely, Snyder 1997; Low 2004) bei vaikams iš anksto formuoja nuostatą, kad „už tvoros“ gyvenantys žmonės yra „blogi“ ir „pavojingi“ (Low 2004). Psichologinį diskomfortą gyventojai jaučia ir dėl laisvės ribojimo, kurį lemia įvairios galimos taisyklės: pavyzdžiui, nurodoma, kiek ilgai vakare gali būti kieme, kokiomis spalvomis turi būti dažomas namas ir kt.

² Straipsnyje pateikiama informacija, gauta vykdant projektą „Augantys Lietuvos miestų regionai ir jų gyventojų erdvinė segregacija“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos (sutarties Nr. MIP-086/2014).

Pav. Uždarų gyvenviečių poveikis pagal skirtingus poveikio veiksmus (parengta autorių pagal analizuotus literatūros šaltinius)

Gali būti gausybė kitų nurodymų, varžančių gyventojų laisvę (Blakely, Snyder 1997; Hegedüs 2007; Gadecki, Smigiel 2009). Nepaisant visų nurodytų negatyvių pasekmių, psichologinio saugumo motyvas yra vienas iš svarbiausių, lemiančių uždaru gyvenviečių atsiradimą ir plitimą. Todėl vienu ryškiausiu *teigiamu* uždaru gyvenvietės poveikiu laikytina galimybė jaustis saugiam ir prižiūrimam (Blakely, Snyder 1997). Skirtingos kultūros, rasės žmonės, gyvenantys specialiaame uždarame kvartale (pvz., europiečiai arabų šalyse), taip pat jaučiasi saugūs, nes tokios gyvenvietės viduje gali elgtis kaip jiems priimtina (Glasze, Alkhayyal, 2002).

Teigiamą psichologinį uždaru gyvenviečių poveikį galima įvardyti ir visuomenei „už tvoros“. Visų pirma tokio tipo kvartalų kūrimasis suteikia teigiamą efektą rajono prestižui (Raposo 2003; Hegedüs 2007). Priemiesčio rajonas, kuriame kuriasi uždara gyvenvietė, atsikrato skurdo, nusikalstamumo „etikečių“, jei tokias rajonas turėjo (Salcedo, Torres 2004). Miesto gyventojai vertina šio tipo kvartalus kaip modernumo apraišką, miesto psichologinės erdvės gerinimą (Salcedo, Torres 2004). Tačiau yra ir kita – *negatyvioji* – šio fenomeno plitimo pusė. Nurodoma (Low 2004), kad aptverti ir saugomi kvartalai kuria „baimės kraštovaizdį“ (angl. *landscape of fear*). Gyventojai, likę „už tvoros“, jaučiasi segreguoti – socialiai ir ekonomiškai atskirti (Blakely, Snyder 1997; Low 2004; Youssef 2015), o uždaro kvartalo gyventojai tarsi jiems praneša, kad jie gali izoliuotis, nesidomėti ir nedalyvauti gyvenime „už tvoros“ (Handley 2002).

Literatūros analizė parodė, kad vis dėlto didžiausią poveikį uždaru gyvenvietės turi socialinei visuomenės raidai (3 pav.). *Negatyvus* poveikis išreiškiamas jaučiama tylia įtampa tarp uždaru gyvenviečių ir vietos gyventojų. Vietos gyventojai šio tipo gyvenvietes vadina „prestižiniais getais“, „prabangiais getais“ (angl. *luxury ghettos*) (Raposo 2003; Kovács, Hegedüs 2014), „turtingomis salomis“ (angl. *islands of luxury*) (Gadecki, Smigiel 2009). Teigiama, kad tokie kvartalai skaldo visuomenę į „jie“ ir kiti“ (angl. *they* ir *others*) (Low 2004) bei „turintys“ ir „neturintys“ (angl. *haves* ir *havenots*, Blandy, Parsons 2003). Taip kuriama socialiai fragmentuota vartotojiška visuomenė (Blinnikov et al. 2006; Janoschka, Borsdorf 2006). Uždaru gyvenvietės išryškina ne tik socialinę atskirtį tarp turtingųjų ir nepasiturinčiųjų, bet ir pabrėžia, kad skirtingos socialinės grupės turi nevienodą priėjimą prie viešų paslaugų ir turto. Tai skatina socialinės nelygybės didėjimą ir formuoja „teritorinės nelygybės tinklą“ (angl. *web of spatialian justice*, Soja 2010; Blakely, Snyder 1997). Kuriant uždaras gyvenvietes teritorinė segregacija vykdoma ne tik socioekonominiu pagrindu: yra atvejų (priklausomai nuo valstybės), kai kvartale siekiama rasinio, religinio, etninio ar amžiaus homogeniškumo (Blakely, Snyder 1997; Le Goix 2005; Le Goix, Webster 2008; Cséfalvay 2009; Vesselinov 2012; Le Goix, Vesselinov 2012). Toks uždaru kvartalų homogeniškumas naikina demokratijos idėjos pamatą (Blakely, Snyder 1997; Handley 2002).

Uždarus skatina naujų mikrovisuomenių kūrimąsi: bendruomenių, kurios apatiškos visuomenei „už tvoros“ ir laiko save privileijuotomis (Blandy, Parsons 2003; Glasze 2006; Lemanski 2006; Hegedüs 2007). Socialinis atstumas tarp visuomenės grupių dažnai tampa ir geografiniu atstumu: turtingieji išsikelia į miesto periferiją, tad jiems nebereikia žiūrėti į miesto neturtinguosius (Cséfalvay 2009). Tai gali tapti dar viena negatyvia uždaru gyvenviečių kūrimosi pasekme – miesto centro gyvybingumo nykimu (Low 2004; Janoschka, Borsdorf 2006), simbiozės tarp miesto ir turtingų priemiesčių mažėjimu (Caldeira 2000; Salcedo, Torres 2004; Lentz 2006; Cséfalvay 2009).

Kaip neigiamas poveikis visuomenei „už tvoros“ nurodomas išaugęs nesaugumas ir nusikalstamumo lygis, kuris iš dalies „nukreipiamas“ iš aptvertų ir saugomų kvartalų į likusį miestą (Helsley, Strange 1999; Cséfalvay, Webster 2012). Visuomenė jaučia nuoskaudą, kad

uždaro kvartalo gyventojai naudojami miesto infrastruktūra, teikiamomis miesto paslaugomis, tačiau atsitvėrę sienomis ir apsauga nepriima negatyvių miesto aplinkybių, nepripusdina sprendžiant miesto problemas (Irazábal 2006; Youssef 2015). Didelės uždaro gyvenvietės yra ne tik teritoriniai dariniai, tačiau tampa stipriomis politinėmis jėgomis, kurios ne tik sprendžia savo uždaro teritorijos klausimus, naudoja valstybės lėšas savo kvartalo naudai, tačiau ir kėsina į viešuosius išteklius bei erdves „už tvoros“ (Le Goix 2006).

Nepaisant išvardyto negatyvaus uždaru gyvenviečių poveikio, galima pateikti užsienio autorių įvardytą ir *teigiamą* šių kvartalų poveikį visuomenei bei pačiam miestui. Visų pirma autoriai nurodo, kad šio tipo kvartalų kūrimasis apsestuose rajonuose mažina gyventojų segregaciją ir skatina funkcinę integraciją: uždaro gyvenvietės tarnauja tarsi pusiau laidi riba tarp skirtingų socialinių grupių, kadangi nepasiturintys gyventojai įdarbinami uždaruose turtingųjų kvartaluose (Salcedo, Torres 2004; Manzi, Smith-Bowers 2005; Lemanski 2006; Webster, Glasze 2006; Hegedüs 2007; Sabatini, Salcedo 2007). Augant naujiems prabangiems uždariams kvartalams gerinama viešųjų paslaugų kokybė (apšvietimas, policijos patruliavimas ir kt.), susisiekimo infrastruktūra, viešojo transporto sistema (Salcedo, Torres 2004; Hegedüs 2007; Roitman, Phelps 2011).

Kaip vieną svarbiausių *teigiamų* poveikių patiems uždaru kvartalų gyventojams autoriai įvardija bendruomeniškumo ugdymą, kuris kuriamas skatinant kvartalo gyventojus bendrauti įvairių renginių, talkų metu (Cséfalvay 2009; Youssef 2015). Prie teigiamo poveikio autoriai priskiria ir mažesnį nusikalstamumo lygį ar vaikų saugumą, atsirandantį dėl greičio ribojimų ir aptvertos teritorijos (Glasze, Alkhayal 2002; Hirt, Petrovič 2011). Pabrėžiama (Blakely, Snyder 1997), kad uždaroje gyvenvietėje yra lengvesnis gyvenimas, kadangi nereikia niekuo rūpintis, o galima džiaugtis gražia aplinka: bendrai tvarkomais aikštynais, baseinu, gyvenvietės aplinka, šiukšlių išvežimu, sniego valymu, apšvietimu. Antra vertus, išryškėja ir *neigiamas* nagrinėjamo fenomeno efektas šių kvartalų gyventojams. Uždara gyvenvietė jungia, ugdo bendruomeniškumą, skatina bendrauti gyventojus pačiame uždare kvartale, tačiau tuo pačiu naikina kvartalo gyventojų ryšius su supančiu sociumu, sudaryto iš įvairaus ekonominio statuso, rasės, etninių grupių gyventojų (Cséfalvay 2009). Nurodoma (Janoschka, Borsdorf 2006; Cséfalvay 2009), kad uždaru kvartalų gyventojai atsiriboja nuo socialinio gyvenimo nebeišeidami iš savo erdvės. Tad tokie kvartalai tampa „dirbtinėmis socialinėmis dykromis“ (angl. *artificial social deserts*, Hegedüs 2007). Aptvėrtos ir saugomos kvartalo gyventojai praranda pilietiškumo jausmą: miesto gyventojas transformuojasi į vartotoją (Youssef 2015).

Ekonominiu atžvilgiu uždaru kvartalų gyventojams gyvenimas gerokai brangesnis nei įsikūrusiems „kitoje tvoros pusėje“. Uždaru kvartalų gyventojai moka dvigubai: bendruosius mokesčius (kaip ir visi savivaldybės gyventojai, t. y. jie moka už paslaugas, kuriomis nesinaudoja) ir mokesčius už kvartalo, kuriame gyvena, aptarnavimą ir infrastruktūros išlaidas (Cséfalvay 2009). Kita vertus, išskirtinai daug autorių pabrėžia *teigiamą* ekonominių veiksnių pusę, nurodydami, kad turėti gyvenamą būstą uždaroje gyvenvietėje itin vertinga finansiskai, kadangi tikėtina, jog šių namų vertė nenukris, o vartai tik padidina būsto kainą (Dillion 1994; Bible, Hsieh 2001; Lacour-Little, Malpezzi 2001; Handley 2002; Hegedüs 2007; Le Goix, Webster 2008; Gadecki, Smigiel 2009; Hirt, Petrovič 2010; Kovács, Hegedüs 2014). Tačiau kai kurie tyrimai rodo (Le Goix 2005; Landman 2006), kad tai, kas šiuo atveju ekonomiškai naudinga uždaru kvartalų gyventojams, yra nuostolinga šalia uždaru gyvenviečių esančių teritorijų gyventojams, kadangi augančios kainos paklausiame saugomame kvartale žemina kainas ir namų, esančių „už tvoros“, paklausą. Uždaro gyvenvietės išlaidas dažnai subsidijuojamas iš miesto lėšų – visas miestas „maitina“ išskirtinius asmenis, į kurių viešąją

erdvę – parkus, gatves, bėgimo takus, baseinus – visuomenė (kuri iš dalies už visa tai moka) negali patekti (Low, 2004). Tačiau yra ir *teigiama* ekonominio poveikio visuomenei „už tvoros“ pusė: šie kvartalai itin naudingi vietos valdžios institucijoms, kadangi turtingi uždarytų kvartalų gyventojai yra puiki „melžiama karvė“ (angl. *cash cow*, McKenzie 1994; Le Goix, Webster 2008), iš kurių vietos teritoriniuose vienetuose surenkama nemažai pinigų mokesčių pavidalu, kurie vėliau keliauja į miesto biudžetą (Low 2004). Be to, miestų savivaldybėms naujų kvartalų statyba yra naudinga, nes kuriama ir išlaikoma infrastruktūra (tiesiami ir prižiūrimi inžineriniai tinklai, keliai ir kt.) privataus sektoriaus lėšomis (Raposo 2003; Le Goix 2006; Stoyanov, Frantz 2006).

Uždarytų gyvenviečių kūrimas naikina gamtinius resursus ir natūralią aplinką, todėl tiek uždarytų kvartalų gyventojams, tiek likusiai visuomenei „už tvoros“, nagrinėtų autorių darbuose nurodomas tik *negatyvus* poveikis gamtai. Statomi namai, tiesiami keliai, drenuojami ežerai gali kardinaliai pakeisti kraštovaizdį (Blinnikov et al. 2006; Hegedüs 2007). Uždari kvartalai užima ir naikina gražias kaimiškas erdves bei išskirtines gamtos teritorijas (Grant 2005; Le Goix, Webster 2008). Neigiamą įtaką laukinei biotai turi ir naujųjų gyventojų laisvai bėgiojantys naminiai gyvūnai, o kvartalų tvoros riboja natūralią gyvūnų migraciją (Blinnikov et al. 2006).

Išskyrus faktą, kad tvora atlieka barjero vaidmenį, sukurdama galimai saugią socialinę ar psichologinę erdvę (apie tai kalbėta ankstesnėse pastraipose), ir tai, kad uždarytų kvartalų gyventojai galimai gerina savo sveikatos būklę (Burke, Sebally 2001), kadangi kvartale norint į jį patekti ar išeiti dėl esančių vos kelių įėjimų reikia įveikti nemažus atstumus, jokių kitu *teigiamu* barjeriniu poveikiu uždara gyvenvietė neišskiria, o *neigiamų* veiksmų galima įvardyti nemažai. Didžiausią neigiamą poveikį uždaros gyvenvietės turi gyventojams, likusiems „už tvoros“. Kuriant aptvertas ir saugomas gyvenvietes miestuose, izoliuojamos, „užrakinamos“ miesto gatvės, aptveriami parkai ir paverčiami privačiais (Glasze, Alkhayyal 2002; Handley 2002; Blandy, Parsons 2003; Low 2004; Jungens, Landman 2006; Le Goix, Webster 2008; Gaddecki, Smigiel 2009). Statant tokio tipo kvartalus užmiestyje „pasisavinamos“ iš gyventojų įprastai viešai naudotos teritorijos (laukai, miškai, žvejybos plotai) ir paverčiami akylai saugomais turtingųjų kvartalais: dažnai dokumentuose traktuojama, kad tai vis dar visuomenei prieinamos teritorijos, tačiau iš tikrųjų jos saugomos sargo, griežtai ribojančio patekimą į teritoriją (Low 2004; Hodgkinson 2012). Uždaros gyvenvietės fragmentuoja miesto kraštovaizdį: vientisa erdvė padalinama į griežtai segreguotus anklavus (Glasze, Alkhayyal 2002; Le Goix, Webster 2008), dėl uždarytų kvartalų tvorų pailgėja aplinkinių gyventojų keliai (Hegedüs 2007).

Patys uždaro kvartalo gyventojai neigiamą barjerinį poveikį jaučia apribota judėjimo laisve. Vienas ar vos keli išvažiavimai riboja laisvą judėjimą, kadangi gyventojams gerokai pailgėja kvartalo kelias, kuriuo tenka važiuoti norint iš jo ištrukti (Burke, Sebally 2001; Hegedüs 2007). Dėl sienų ir vos kelių išėjimų pailgėja atstumas, kurį reikia įveikti pėsčiomis norint pasiekti viešojo transporto stotelę. Atstumas iki tikslo ypač padidinamas, kai kelios uždaros gyvenvietės yra išsidėsčiusios viena šalia kitos (Burke, Sebally 2001). Dažnai kaip neigiamas veiksnys nurodomas pagalbos tarnyboms ir kitų viešų institucijų atstovams (pašto, laikraščių išnešiotojų ir kt.) blokuojamas patekimas į gyvenvietės teritoriją (Burke, Sebally 2001; Low 2004; Hegedüs 2007). Sonia Hirt ir Mina Petrovič (2010) nurodo, kad tvoros užgožia vaizdą.

Apibendrinant nagrinėtų autorių išskirtus uždarytų gyvenviečių poveikio veiksmus galima pritari ti teigiantiems (Blankely, Synder 1999; Hegedüs 2007), kad tokio tipo gyvenvietės gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį, o tai, kas laikoma privalumais, o kas trūkumais, dažnai priklauso nuo vertintojo. Objektvizuotos vertinimo matricos kūrimas – tolesnių tyrimų

uždavinys. Pateikta uždarų gyvenviečių poveikio matrica suteikia galimybę sistemingai ir kompleksiskai analizuoti konkrečius atvejus, kitame skyriuje remsimės turima medžiaga ir sieksime pažvelgti į uždarus gyvenvietes kaip į teritorinės segregacijos veiksnį Lietuvoje.

UŽDARŲ GYVENVIEČIŲ SOCIALINIS VAIDMUO LIETUVOS KONTEKSTE

Kaip parodė ankstesni tyrimai, uždaros gyvenvietės Lietuvoje ne tik pačių gyventojų, bet ir viešosios nuomonės ar savivaldos atstovų yra vertinamos teigiamai, „analogiškai kaip individualių namų, sodybų aptvėrimas, skirtas privačios nuosavybės apsaugai“ (Krupickaitė ir kt. 2010–2011; Krupickaitė ir kt. 2014), tačiau žvelgiant giliau į įvairius šių gyvenviečių poveikio tiek patiems jų gyventojams, tiek ir aplinkiniams aspektus, ryškėja gana įvairia-
pusis vaizdas.

Tad ar Lietuvoje atsirandančios uždaros gyvenvietės turi įtakos teritorinės segregacijos didėjimui? Siekiant atsakyti į šį klausimą buvo nuosekliai analizuojami psichologiniai, socialiniai, ekonominiai, gamtiniai ir barjeriniai veiksniai, remtasi pusiau struktūruotų interviu ir kitais ankstesnių tyrimų duomenimis. Reikia pabrėžti, kad turimi duomenys neapima visų Lietuvos uždarų gyvenviečių.

Analizuojant psichologinius veiksnius, labiau išryškėjo *teigiami* uždarų gyvenviečių aspektai. Gyventojai aptvertoje ir saugomoje gyvenvietėje psichologiškai jaučiasi saugiau. Neretai pabrėžiama, kad tvoros ir net apsauga reikalingi tik saugumo jausmui sukurti, tačiau neapsaugo nuo rimtesnių kėslų turinčių nusikaltėlių. Vagysčių įvykdyta ne tik Neries kilpų ar Bendorėlių gyvenvietėse. Visuomenės informavimo priemonės yra paviešinę tokių atvejų ir iš prestižinės Verkių slėnio gyvenvietės. Tiesa, kaip teigiama, po jų buvo imtasi papildomų, mažiau matomų priemonių saugumui užtikrinti.

Tokios gyvenvietės ar kelių jų atsiradimas ir Lietuvoje psichologiškai sukuria „vertingesnio“, „prestižiškesnio“ rajono ar miesto dalies įvaizdį, senieji vietos gyventojai, nepaisydami galimai kylančių nepatogumų, tokios gyvenvietės ar kvartalo atsiradimą vertina teigiamai.

Neigiamų aspektų išskiriama nedaug ir jie traktuojami nevienareikšmiškai. Respondentai daugiau akcentuoja gyventojų laisvės apribojimą taisyklėmis (pvz., Neries kilpų gyvenvietėje draudžiamos vidinės sklypų tvoros, didesni daržai, šiltnamiai ir pan.), tačiau pripažįstama, kad tai tampa daugiau privalumu nei minusu, nes taisyklių laikymasis kuria jaukesnę, estetiškesnę bendrabuvį. Apskritai pabrėžiama, kad taisyklių nėra daug, o neretai jų laikomasi išmintingai, lanksčiai, susitarus leidžiami tam tikri nukrypimai nuo jų (pvz., Neries kilpų gyvenvietėje leista įrengti simbolines vidines sklypų tvoras).

Kiek daugiau pabrėžiama neigiamo psichologinio poveikio gyventojams „už tvoros“. Visų pirma tokių gyvenviečių gyventojai emociškai nėra susiję su aplinkinėmis vietovėmis, jie yra „vilniečiai“, „kauniečiai“ ir pan., mieste dirbantys ir visa savastimi ten „gyvenantys“, nors fiziškai jų namai rajone. Jiems nerūpi vietos gyventojų aktualijos, vietos valdžia reikalinga tik tiek, kiek reikia išspręsti konkrečią problemą. Tiesa, vietos gyventojai yra patenkinti, kad atvykėliai padeda jiems šiek tiek uždirbti (pvz., perka jų užaugintus ar pagamintus maisto produktus, kai kurias paslaugas).

Ypač daug dėmesio respondentai skiria socialiniams poveikio aspektams. Itin pabrėžiami *teigiami* aspektai: vaikų saugumas (net visai maži vaikai paleidžiami žaisti kieme vieni žinant, kad už tvoros jie neišeis, gatvėmis važinėjama tik labai lėtai, dėmesingai, kaimynai visus vaikus pažįsta ir nuklydėlį pristatys tėvams) ir bendruomeniškumo ugdymas. Bendruomenė tampa labai svarbiu aspektu, nes gyventojai priversti bendrai spręsti kylančias problemas, derinti interesus, vyksta bendruomeniškumo, demokratijos ir pilietiškumo ugdymo pamokos

(pilietiškumo jausmo praradimo aspektas tampa neaktualus). Nors tai neskatina integralumo su aplinkinėmis teritorijomis, tačiau ir nemažina jo. Pavyzdžiui, gyventojai linkę tvarkyti ir prižiūrėti ne tik gyvenvietės, bet ir aplink esančias, jų mielai laisvalaikio praleidimui naudojamas gamtines teritorijas.

Kalbant apie *neigiamus* socialinius aspektus daugiau akcentuojama tai, kad uždara gyvenvietė gyvena savo gyvenimą ir nekuria ryšių su aplinkinėmis bendruomenėmis, ypač vietos gyventojais, kurie neretai skiriasi ir savo socialiniu statusu. Atitinkamai formuojasi fragmentuota teritorinė bendruomenė. Taip pat reikia pažymėti, kad pačios gyvenvietės tampa patogiomis mikrovisuomenėmis, kurios valdomos pasitelkiant veikiančius demokratijos principus. Kaip jau minėta, tai fragmentuoja visuomenę, tačiau posocialistinėse valstybėse, neturinčiose demokratinio valdymo tradicijų, tai galima traktuoti ir kaip teigiamą – bendruomeniškumo, demokratijos, pilietiškumo ugdymo – aspektą.

Iš ekonominių aspektų taip pat daugiau akcentuojami *teigiami*: didesnės nekilnojamojo turto kainos, didesni mokesčiai į savivaldybės biudžetą, o išlaidos teritorijai tvarkyti – minimalios. Antra vertus, pabrėžiama, kad neretai aktyvesni už vietos gyventojus naujai atsikėlusieji reikalauja neadekvačiai daug dėmesio jų poreikiams tenkinti.

Statant Neries kilpų gyvenvietę buvo pakenkta ir gamtinei aplinkai – nulygintas reljefas, pakeistas kraštovaizdis. Architektai akcentuoja, kad kraštovaizdį labiausiai dako per maži reikalavimai tokių projektų teritorijos planavimo kokybei (ypač pastatų išdėstymui, jų architektūrai, vieningos koncepcijos kūrimui). Lietuvoje panašūs procesai matomi ir statant kitas gyvenvietes, tačiau dėl nedidelių gyvenviečių mastų šie pakenkimai nėra dideli. Šių gyvenviečių barjerinis poveikis taip pat nežymus.

Apibendrinant uždarų gyvenviečių poveikio aplinkinėms teritorijoms analizę galima teigti, kad nepaisant kai kurių teigiamų aspektų šios gyvenvietės sudaro prielaidas teritorinei segregacijai (ryšių su vietos bendruomene nebuvimas, gyvenimas atskiroje mikrovisuomenėje, socialiniai skirtumai), tačiau dėl nedidelių mastų nekuria didesnių problemų, o neretai aplinkinių gyventojų ir net savivaldos atstovų yra vertinamos teigiamai, nes prisiima dalį finansinės naštos, „gerina“ teritorijos įvaizdį.

APIBENDRINIMAS

Šiuolaikinių uždarų gyvenviečių kūrimasis Centrinės ir Rytų Europos, tarp jų ir Lietuvos didžiųjų miestų regionuose, – tai viena iš posocialistinės miestų transformacijos apraiškų, lemianti vis didėjančią teritorinę gyventojų segregaciją. Naujų uždarų kvartalų atsiradimą galima laikyti pakankamai rimtu signalu, kad visuomenė turi problemų ir dalis gyventojų linkę atsiriboti nuo jos, susikurdami socialiai saugią ir stabilią erdvę. Išanalizavus įvairių autorių, tyrusių uždaras gyvenvietes ir jų poveikį patiems jų gyventojams ir išikūrusiems „už tvoros“, išryškėjo keturios grupės (psichologiniai, socialiniai, ekonominiai, gamtiniai ir barjeriniai) veiksmų, galinčių turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį ir vieniems, ir kitiems. Pateikta uždarų gyvenviečių poveikio matrica suteikė galimybę sistemingai ir kompleksiskai išanalizuoti šį poveikį Lietuvos atveju.

Dėl santykinai nedidelio tokių gyvenviečių Lietuvoje skaičiaus ir masto jų poveikis aplinkinėms teritorijoms nėra labai jaučiamas, nors, be jokios abejonės, kuria prielaidas teritorinei segregacijai. Nepaisant šio fakto, uždarų gyvenviečių atsiradimas vertinamas daugiau teigiamai.

Uždarų gyvenviečių gyventojai ir tokių kvartalų šalininkai neigia kaltinimus rasizmu, elito išskyrimu, socialine ar ekonomine segregacija teigdami, kad jie tiesiog rūpinasi savo

namais, savo šeimomis, savo gyvenamąja vieta ir bendruomene. Jie patenkinti pasirinkimu gyventi uždarame ir saugomame kvartale. Tuo tarpu oponuojantys šio reiškinio sklaidai teigia, kad uždaros gyvenvietės kuria ir pabrėžia visuomenės skirtumus, blokuoja skirtingų sluoksnių, rasių, etninių grupių bendravimą (Blakely, Snyder 1997). Saugumas gatvėse visą parą, galimybė apsaugoti savo turtą, išvystyta infrastruktūra ir tenkinančios paslaugos – tai pagrindiniai kokybiško gyvenimo atributai, kurie turėtų būti laisvai prieinami visiems gyventojams, o ne tik aptverto ir saugomo kvartalo atstovams (Blakely, Snyder 1997).

Gauta 2016 04 11

Priimta 2016 05 06

Literatūra

1. Bible, D. S.; Hsieh, C. 2001. "Gated Communities and Residential Property Values", *Appraisal Journal* 69(2): 140–145.
2. Blandy, S.; Parsons, D. 2003. "Gated Communities in England: Rules and Rhetoric of Urban Planning", *Geographica Helvetica* 58: 314–324.
3. Blankley, E. J.; Snyder, M. G. 1997. *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Washington, DC and Cambridge, MA: Brookings Institution Press and Lincoln Institute of Land Policy.
4. Blinnikov, M. ir kt. 2006. "Gated Communities in Moscow Green Belt: Newly Segregated Landscapes and the Suburban Russian Environment", *GeoJournal* 66: 65–81.
5. Burke, M.; Seballey, C. 2001. "Looking in the Pedestrian? The Privatized Streets of Gated Communities", *World Transport Policy & Practice* 11(4): 67–74.
6. Caldeira, T. P. R. 2000. *City of Walls. Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo*. Berkeley: University of California.
7. Cirtautas, M. 2013. „Baltijos šalių miestų ekstensyvos plėtros ypatumai“, iš *Konferencijos „VI Lietuvos urbanistinis forumas: Lietuvos miestai ir miesteliai“* (Vilnius, 2012 m. lapkričio 15 d.): mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: VGTU.
8. Cséfalvay, Z. 2009. "The Demystification of Gating", *Debate February 2009, European Journal of Spatial Development*. Available from: <http://www.nordregio.se/Global/EJSD/Debate/debate200902.pdf> (cited 12.01.2016).
9. Cséfalvay, Z.; Webster, C. 2012. "Gates or No Gates? A Cross-European Enquiry into the Driving Forces behind Gated Communities", *Regional Studies* 46(3): 293–308.
10. Dillion, D. 1994. "Fortress America: More and More of Us are Living behind Locked Gates", *Planning* 60: 2–8.
11. Gadecki, J.; Smigiel, C. 2009. "A Paradise behind Gates and Walls. Gated Communities in Eastern Europe and the Promise of Happiness", in *Urban Planning and the Pursuit of Happiness*, eds. A. Bartrtzky, M. Schalenberg. Berlin: JovisVerlag, 199–217.
12. Glasze, G.; Alkhayyal, A. 2002. "Gated Housing Estates in the Arab World: Case Studies in Lebanon and Riyadh, Saudi Arabia", *Environment and Planning B: Planning and Design* 29(3): 321–336.
13. Grant, J. 2005. "Planning Responses to Gated Communities in Canada", *Housing Studies* 20(2): 273–285.
14. Handley, J. 2002. "After Terrorist Attacks, Different Opinions Form about Gated Communities", *Chicago Tribune (IL)* 8: 12–19.
15. Hegedüs, G. 2007. "The Review of the Effects of the Gated Communities Caused on the Space Use of their Area and Surroundings", in *From Villages to Cyberspace*, ed. Cs. Kovács. Szeged: Department of Economic and Social Geography, 207–218.
16. Helsley, R. W.; Strange, W. C. 1999. "Gated Communities and the Economic Geography of Crime", *Journal of Urban Economics* 46: 80–105.
17. Hirt, S. 2012. *Iron Curtains: Gates, Suburbs and Privatization of Space in the Postsocialist City*. Malden and Oxford: Wiley-Blackwell.
18. Hirt, S.; Petrovič, M. 2010. "The Gates of Belgrade. Safety, Privacy, and New Housing Pattern in the Post-Communist City", *Problems of Post-Communism* 57(5): 3–19.
19. Hirt, S.; Petrovič, M. 2011. "The Belgrade Wall: The Proliferation of Gated Housing in the Serbian

- Capital after Socialism”, *International Journal of Urban and Regional Research* 35(4): 753–777.
20. Hodkinson, S. 2012. “The New Urban Enclosures”, *City* 16: 500–518.
 21. Youssef, K. W. F. 2015. *Gated-ness, Income Segregation and Neighbourhood Cohesion in Two Western Canadian Metropolises*. Dissertation Calgary: University of Calgary.
 22. Irazábal, C. 2006. “Localizing Urban Design Traditions: Gated and Edge Cities in Curitiba”, *Journal of Urban Design* 11(1): 73–96.
 23. Janoschka, M.; Borsdorf, A. 2006. “Condominios fechados and barrios privados. The Rise of Private Residential Neighbourhoods in Latin America”, in *Private Cities: Global and Local Perspectives*, eds. G. Glasze et al. London and New York: Routledge, 92–108.
 24. Jungens, U.; Landman, K. 2006. “Gated Communities in South Africa”, in *Private Cities: Global and Local Perspectives*, eds. G. Glasze et al. London and New York: Routledge, 109–126.
 25. Kovács, Z.; Hegedüs, G. 2014. “Gated Communities as New Form of Segregation in Post-Socialist Budapest”, *Cities* 36: 200–209.
 26. Krupickaitė, D.; Peciukonytė, L.; Pociūtė, G. 2010–2011. „Aptvertos ir saugomos gyvenvietės Lietuvoje – naujos gyvenamos išraiška ar būtinybė“, *Annales Geographicae* 43–44(1–2): 3–15.
 27. Krupickaitė, D.; Pociūtė, G. 2009. „Gated and Guarded Housing in Lithuania”, *Forum IJl* 11: 75–81.
 28. Krupickaitė, D.; Pociūtė, G.; Peciukonytė, L. 2014. “In the Middle of Nowhere: Gated Neighbourhoods in Vilnius Region as a New Lifestyle?”, *Hungarian Geographical Bulletin* 63(3): 271–286.
 29. Landman, K. 2006. “Privatising Public Space in Post-Apartheid South African Cities through Neighbourhood Enclosures”, *GeoJournal* 66: 133–146.
 30. Le Goix, R. 2005. “Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California”, *Housing Studies* 20(2): 323–343.
 31. Le Goix, R. 2006. “Gated Communities as Predators of Public Resources: The Outcomes of Fading Boundaries between Private Management and Public Authorities in Southern California”, in *Private Cities: Global and Local Perspectives*, eds. G. Glasze et al. London and New York: Routledge, 76–91.
 32. Le Goix, R.; Vesselinov, E. 2012. “From Picket Fences to Iron Gates: Suburbanization and Gated Communities in Phoenix, Las Vegas and Seattle”, *GeoJournal* 77(2): 203–222.
 33. Le Goix, R.; Webster, C. J. 2008. “Gated Communities”, *Geography Compass* 2(4): 1189–1214.
 34. Leetmaa, K.; Tammaru, T.; Anniste, K. 2009. “From Priority-led to Market-led Suburbanization in a Post-Communist Metropolis”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100(4): 436–453.
 35. Lemanski, C. 2006. “Spaces of Exclusivity, or Connection? Linkages between a Security Village and its Poorer Neighbour in a Cape Town Master Plan Development”, *Urban Studies* 43(2): 397–420.
 36. Lentz, S. 2006. “More Gates, Less Community? Guarded Housing in Russia”, in *Private Cities: Global and Local Perspectives*, eds. G. Glasze et al. London and New York: Routledge, 206–221.
 37. Lentz, S.; Lindner, P. 2003. “Privatisierung des öffentlichen Raumes – soziale Segregation und geschlossene Wohnviertel Moskaus”, *Geographische Rundschau* 55(12): 50–57.
 38. Low, S. 2004. *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York and London: Routledge.
 39. Manzi, T.; Smith-Bowers, B. 2005. “Gated Communities as Club Goods: Segregation or Social Cohesion?”, *Housing Studies* 20(2): 345–359.
 40. McKenzie, E. 1994. *Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government*. New Haven, CT: Yale University Press.
 41. Nuissl, H.; Rink, D. 2005. “The Production of Urban Sprawl in Eastern Germany as a Phenomenon of Post Socialist Transformation”, *Cities* 22(2): 123–134.
 42. Pociūtė, G.; Krupickaitė, D. 2007. “Gated Communities in Lithuania: Tendencies and Peculiarities (A Case of Vilnius and its Environs)”, *Annales Geographicae* 40(2): 14–27.
 43. Polanska, D. V. 2010. “Gated Communities and the Construction of Social Class Markers in Postsocialist Societies: The Case of Poland”, *Space and Culture* 13(4): 421–435.
 44. Pow, C. P. 2009. ““Good” and “Real” Places: A Geographical-Moral Critique to Territorial Place-making”, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 91(2): 91–105.
 45. Raposo, R. 2003. “New Landscapes: Gated Housing Estates in the Lisbon Metropolitan Area”, *Geographica Helvetica* 4: 293–301.
 46. Roitman, S.; Phelps, N. 2011. “Do Gates Negate the City? Gated Communities’ Contribution to the Urbanization of Suburbia in Pilar, Argentina”, *Urban Studies* 48(16): 3487–3509.

47. Salcedo, R.; Torres, A. 2004. "Gated Communities in Santiago: Wall or Frontier?", *International Journal of Urban and Regional Research* 1: 27–44.
48. Savickaitė, I.; Krupickaitė, D.; Tučas, R. 2013. „Gyventojų rinkiminės elgsenos kaita Vilniaus suburbanizacijos zonoje“, *Geografijos metraštis* 46: 72–94.
49. Schmigel, Ch. (Ed.). 2009. *Gated and Guarded Housing in Eastern Europe*. Forum IFL 11. Leipzig: Leibnitz-Institut für Länderkunde.
50. Soja, E. 2010. *Seeking Spatial Justice*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
51. Stoyanov, P.; Frantz, K. 2006. "Gated Communities in Bulgaria: Interpreting a New Trend in Post-Communist Urban Development", *GeoJournal* 66: 67–63.
52. Ubarevičienė, R.; Burneika, D.; Kriauciūnas, E. 2010–2011. "The Sprawl of Vilnius City – Establishment and Analysis of Growing Urban Region", *Annales Geographicae* 43–44: 96–107.
53. Vesselinov, E. 2012. "Segregation by Design", *Urban Affairs Review* 48(3): 417–454.
54. Webster, C. J. 2002. "Property Rights and the Public Realm: Gates, Green Belts, and Gemeinschaft", *Environment and Planning B: Planning and Design* 29(3): 397–412.
55. Webster, C. J.; Glasze, G. 2006. "Dynamic Urban Order and the Rise of Residential Clubs", in *Private Cities: Global and Local Perspectives*, eds. G. Glasze et al. London and New York: Routledge, 222–237.

GINTARĖ POCIŪTĖ-SEREIKIENĖ, DOVILĖ KRUPICKAITĖ

Gated communities as the factor of territorial segregation in the city regions

Summary

CEE countries are experiencing post-socialist transformations. The new ideas that are coming from the Western part of Europe or USA are kindly welcomed in the former socialist countries. With these new ideas, in the CEE countries has appeared a new phenomenon – *gated communities* (GC) – as the new-style residential settlements that become the symbols of territorial segregation. This phenomenon in Lithuania is not so often, but during the last years the number of such neighbourhoods has increased and currently we count around 30 GCs in our country. In public and academic literature that is analysed and presented in this article, the appearance of such territorial structures in the cities and their regions is considered controversially. On the one hand, it is pointed out that these settlements create a positive atmosphere, economic value, social infrastructure for both: settlement residents and also for the neighbourhoods where they are located. On the other side stand the opponents of GCs who underline that these settlements segregate the society and they provide with the list of negative effects of these gated settlements again for both: GC residents and the ones who are left "outside the wall".

The main questions that are raised in our research are the following: does the emergence of gated communities influence the segregation in the cities/city regions? How do the GCs affect the residents of these settlements and the society that is left "beyond the wall"?

Keywords: gated communities, territorial segregation, city regions, post-socialist city, post-socialist transformations